

УДК 339.91

Стаканов Р.Д.
*кандидат економічних наук, доцент,
Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ФОРМУВАННЯ ГЛОБАЛЬНОГО РИНКУ ПРАЦІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

FORMUVANNYA GLOBAL MARKET ANALYSIS IN THE MINDS OF GLOBALIZATSII PRATSI SVITOVOI ECONOMY

АНОТАЦІЯ

Статтю присвячено теоретичному аналізу та практичному обґрунтуванню перспектив формування повноцінного глобального ринку праці в умовах існування взаємовиключних тенденцій у світовій економіці, зокрема всезагальній лібералізації руху більшості форм міжнародних економічних відносин, з одного боку, і значного рівня регулювання процесів міжнародної трудової міграції на національному та міжнародному рівнях, з іншого.

Ключові слова: глобальний ринок праці, міжнародна трудова міграція, міграційна політика.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена теоретическому анализу и практическому обоснованию перспектив формирования полноценного глобального рынка труда в условиях существования взаимоисключающих тенденций в мировой экономике, в частности всеобщей либерализации движения большинства форм международных экономических отношений, с одной стороны, и значительного уровня регулирования процессов международной трудовой миграции на национальном и международном уровнях, с другой.

Ключевые слова: глобальный рынок труда, международная трудовая миграция, миграционная политика.

ANNOTATION

The article is devoted to a theoretical analysis and practical grounding of the development perspectives of a full scale global labor market under the mutually exclusive trends in the global economy, including the comprehensive liberalization of the majority of forms of international economic relations on the one hand, and the significant level of international labor migration regulation at the national and international levels, on the other hand.

Keywords: global labor market, international labor migration, migration policy.

Постановка проблеми. В умовах глобальної лібералізації руху товарів, послуг та капіталу обмеження, які існують при міжнародній трудовій міграції, не дозволяють сформуватись повноцінному глобальному ринку праці, що призводить, у тому числі, і до різних трактувань самого терміну «глобальний ринок праці» та навіть його ототожнення з міжнародним ринком праці або ж міжнародною трудовою міграцією. Водночас існує цілий ряд секторів глобальної економіки, де відсутність регулятивних обмежень, у силу різних причин, дозволяє глобальному попиту та глобальній пропозиції праці вільно взаємодіяти, максимально ефективно використовувати цей один із базових факторів виробництва. Важливість формування вільного від обмежень та повноцінно функціонуючого глобального ринку праці послугувало чинником написання даної роботи, яка може

розглядатись в якості одного з етапів теоретичного дослідження та обґрунтування зародження єдиного ринку праці на глобальному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Взаємозв'язок міжнародної трудової міграції та функціонування ринків праці як у країні-експортері, так і в країні – імпортері робочої сили тривалий час були вагомим предметом дослідження для науковців та експертів ряду міжнародних організацій. Міжнародна трудова міграція, регіональна міграційна політика, а також національні ринки праці досліджувались рядом українських та зарубіжних учених, серед яких в першу чергу варто виділити Дж. Борхаса, В. Будкіна, А. Вінтерса, А. Гайдучького, Р. Доббса, С. Дрінквотера, І. Івахнюка, Е. Лібанову, О. Малиновську, С. Метельова, Д. Рату, А. Румянцева, О. Старка, А. Філіпенка, Дж. Флореса, Р. Чамі.

Мета статті полягає в обґрунтуванні припущення про існування на теперішній час глобального ринку праці, а також визначенні того, на якому етапі формування даний ринок знаходиться в умовах глобалізації світової економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Світ з кожним роком стає все більш глобалізованим, питання існування таких явищ, як глобальна економіка або глобальна фінансова криза, не піддається сумнівам. Глобалізація не залишає поза увагою жодного аспекту світового господарства, оскільки взаємозв'язки між країнами і регіонами зростають. Поряд з цим економічні диспропорції між країнами і регіонами світу спонукають до пошуку кращих можливостей для працевлаштування та якості життя. З іншого боку, існує демографічний дисбаланс між країнами з дуже низькою народжуваністю і високим рівнем тривалості життя та країнами з дуже високим рівнем народжуваності, але низькою якістю життя [3]. Усі ці аспекти є класичними економічними причинами для міжнародної трудової міграції.

Зростаючі темпи глобалізації в усьому світі, що супроводжуються великими перетвореннями в країнах походження і значними економічними змінами у промислово розвинених країнах, призвели до постійно зростаючої динаміки міграційних потоків у всьому світі. Мігра-

ція є глобальним явищем, яке зачіпає кожен регіон світу незалежно від того, чи є він регіоном походження мігрантів, приймаючим регіоном чи транзитним регіоном [3].

Міжнародна міграція призводить до певного ступеню глобалізації праці, хоча остання відбувається також за допомогою використання технології при аутсорсингу послуг, таких як, наприклад, колл-центри в Індії та Ірландії, послуги із програмування, надані експертом у Росії, або маркетингові кампанії, розроблені в офісі на Філіппінах [5]. Таким чином, зростання технологічності на міжнародному ринку праці призводить до його глобалізації, навіть за умови відсутності міжнародної трудової міграції як такої. Однак на сьогодні даний сегмент глобального ринку праці не є переважаючим за своїм обсягом, хоча, без сумніву, є одним з найбільш динамічних.

Міжнародна трудова міграція стала кінцевою метою глобального управління з ініціативами, які прагнуть заохочувати міжнародні стандарти. Водночас ці зусилля тільки довели, що на відміну від лібералізації в інших областях процес міжнародної координації у напрямку створення ліберального глобального міграційного режиму аж ніяк не є даністю. Такий стан справ продовжує виокремлювати сферу мобільності праці від інших форм міжнародних економічних відносин, зокрема міжнародної торгівлі товарами та послугами, а також міжнародної мобільності капіталу. У той час як товари, послуги і капітал у більшості випадків вільно перетинають кордони, на рух робочої сили ті ж хвили лібералізації не поширюються (за винятком регіональних інтеграційних об'єднань на кшталт ЄС). Можна стверджувати, що нинішня система глобального економічного управління служить переважно для контролю – в його подвійному значенні як управління, так і координації – глобальної робочої сили. Це дозволяє, з одного боку, керувати глобальними міграційними потоками, а з іншого – закликати для подальшої інтеграції національних і регіональних ринків праці у глобальний ринок праці, що на разі формується, шляхом вибіркового просування певних конкретних форм мобільності праці [6]. Відповідно, у сфері трудових відносин і міжнародної міграції праці постає питання щодо існування глобального ринку праці.

За визначенням Міжнародної організації праці, ринок праці – це взаємодія попиту і пропозиції на робочу силу. Ця взаємодія впливає на зайнятість, заробітну плату і доходи [7]. Тобто на глобальному ринку праці повинен існувати глобальний попит на робочу силу, а також її глобальна пропозиція. Ринок праці набуває свого глобального статусу, коли працівники з усіх куточків світу незалежно від їх місцезнаходження конкурують за одні і ті самі пропозиції працевлаштування [2].

Згідно із вітчизняними експертами, сучасний глобальний ринок праці – це механізм

узгодження інтересів роботодавців як представників попиту на робочу силу та власне найманої робочої сили у якості її продавців. Дуже часто глобальний ринок праці ототожнюють із світовим ринком праці. Саме такої точки зору приримуються П.О. Куцик, О.І. Ковтун, Г.І. Башнянін [1].

Водночас світовий ринок праці – це сукупність окремих локальних (національних) та регіональних ринків праці, зв'язки між якими є менш інтенсивними, ніж внутрішньорегіональні. У свою чергу, світовий ринок праці у своєму сенсі не є інтегрованим. На даний час у світі нараховується декілька вагомих регіональних ринків праці, серед яких можна виділити ринок робочої сили країн Близького Сходу та Перської затоки, ринок Євросоюзу, ринок робочої сили в США та Латинській Америці, Південноафриканський ринок робочої сили та відповідні ринки праці Південно-Східної Азії, ринок праці в Австралії, а також ринок праці країн СНД.

Одним із найбільш поширених показників вимірювання ступеня інтеграції ринку праці є ступінь вирівнювання реальних доходів у різних країнах (відповідно до класичної теореми вирівнювання цін факторів виробництва Хекшера – Оліна – Самуельсона). Хоча порівняні дані про реальну заробітну плату по-різному інтерпретуються різними дослідниками, багато з них прийшли до висновку, що зближення рівня заробітної плати, яка би була помітною з першого погляду, не відбувається.

Даний факт може мати різну інтерпретацію. Так, дехто з дослідників наголошує на тому, що праця не є достатньо лібералізованою (що перешкоджає зближенню заробітних плат шляхом переміщення надлишків трудових ресурсів у регіони, де спостерігається дефіцит робочої сили). Інша позиція науковців полягає в тому, що потоки мігрантів із країн, що розвиваються, у розвинуті країни можуть сприяти глобальному зближенню рівня заробітних плат і що повернення таких мігрантів у країни їх походження може призвести до зростання місцевих зарплат [4]. Заслугує на увагу також твердження про те, що заробітна плата в основному визначається внутрішніми факторами, такими як вартість життя в країні перебування.

Незважаючи на обмеженість фактичної мобільності праці, глобалізація торгівлі товарами і послугами, наявність міжнародних мережевих підприємств, що використовують глобальні складальні лінії для виробництва товарів, та їх прагнення глобального пошуку джерел надання послуг є тими елементами, які сприяють виникненню більш інтегрованого глобального ринку праці.

У певному сенсі поява глобального ринку праці пов'язана зі вступом нових країн до світової економіки, коли їх ринки стають більш відкритими для міжнародної торгівлі і потоків капіталу, а в ряді країн зростає частка торгівлі у

ВВП. У результаті їх робоча сила стає більш інтегрованою у світову економіку. Це призводить до конкуренції за робочі місця, що заохочує роботодавців, з одного боку, розглядати варіанти виведення виробництва за кордон та аутсорсингу, а з іншого – до найму трудових мігрантів.

ТНК активно використовують можливості, що надаються глобальною пропозицією робочої сили і які є доступнішими для них у більшій кількості країн, ніж раніше. Можливості або здатності країн щодо розгляду їх трудових ресурсів на предмет аутсорсингу або експорту робочої сили у вигляді трудової еміграції, будуть залежати від ряду факторів, таких як рівень заробітної плати, податків, коштів для імпорту та експорту товарів, регулювання надання послуг та географічного розташування, а також відповідних навичок працівників, їх освіти і продуктивності праці. Деякі з цих факторів, такі як освіта, визнання кваліфікації і географічна близькість, будуть також взаємодіяти із можливостями працівників щодо отримання праці шляхом еміграції.

Тим не менш глобальний пул працівників розподілений нерівномірно, а демографічні зміни лише підсилюють дану тенденцію. Велика частина приросту припадатиме на країни, що розвиваються, у той час як багато розвинених країн і далі зазнаватимуть старіння населення і скорочення робочої сили. У результаті дисбаланс у здатності постачати трудові ресурси сприятливо позначиться на країнах, що розвиваються, та заціпатиме різні країни протягом тривалого часу, так як країни, що розвиваються, будуть переживати свої власні демографічні переходи із негативним або нульовим зростанням і старінням населення.

Якщо говорити про глобальний ринок праці з точки зору попиту, то, по-перше, існує глобальний попит на навички. Глобальна економіка підтримується поширенням технологій і характеризується швидкими економічними перетвореннями. У результаті на глобальному рівні потрібно все більше працівників, здатних освоїти ці технології та продемонструвати гнучкість та адаптивність до змін у економічному і виробничому середовищі. Це особливо справедливо у сфері інформаційних технологій (ІТ). Тим не менш широкий спектр фахівців, вчених і менеджерів здатний ще більш підвищити якість і продуктивність місцевих компаній і збільшити порівняльні переваги тієї чи іншої країни. Дефіцит висококваліфікованих працівників створює глобальну конкуренцію за таланти і стимулює до лібералізації імміграційних правил разом зі створенням стимулюючих пакетів для таких працівників з боку роботодавців і урядів (наприклад, скорочення податків, підвищення зарплат, доступ до хороших науково-дослідних установ тощо). Мобільність таких працівників сприяє інтернаціоналізації освіти і розвитку міжнародних стандартів для фахівців, для яких глобальний ринок вже

існує, наприклад, бухгалтерів, інженерів, юристів і архітекторів.

Водночас глобальний попит існує і для низькокваліфікованих працівників, незважаючи на те що міграція низькокваліфікованих або мало-кваліфікованих кадрів залишається надзвичайно контрольованою і обмеженою у більшості країн. Світовий попит на низькокваліфікованих працівників, скоріш за все, стимулюватиметься зростаючими прогалинами на ринку праці в розвинених країнах, де за рахунок зростання рівня освіти і супутніх очікувань по заробітній платі працівники відмовлятимуться від професій низької кваліфікації. У той час як деякі з цих робочих місць можуть зникнути внаслідок поліпшення організації роботи або технологічного прогресу та автоматизації виробництва, залишається ще багато секторів, які продовжуватимуть залежати значною мірою від людських ресурсів. Особливо це стосуватиметься галузі будівництва, сільського господарства і готельного бізнесу. Ці ринкові потреби є структурними за своєю природою і, незважаючи на можливі коливання попиту, вони не зникнуть повністю. Азійська фінансова криза другої половини 1990-х років показала, що навіть у важкі часи таких працівників важко замінити на місцеву робочу силу.

У порівнянні із капіталом і торгівлею, які були значно лібералізовані, мобільність робочої сили значно відстає і сильно стримується національними правилами. Політичні імперативи зазвичай диктують введення обмежень, хоча далеко не очевидно, що останні є економічно вигідними у довгостроковій перспективі. Водночас існують різні види механізмів для узгодження пропозиції робочої сили та попиту на неї, які сприяють або мобільності робочих місць або мобільності працівників. У випадку мобільності робочих місць глобальний ринок праці можна розглядати як такий, що виникає внаслідок торгівлі та інвестицій. При відсутності вільного пересування робочої сили ринки праці інтегруються за допомогою торгівлі та інвестицій, коли на рішення фірм щодо здійснення інвестицій та розміщення їх виробничих потужностей частково впливає оплата праці та стандарти різних місць для інвестування, у той час як держави намагаються зробити останні більш привабливими.

У випадку робітників важливо відзначити: той факт, що мобільність регулюється, ще не означає, що її скрізь обмежують. Наприклад, у деяких країнах, таких як регіон Перської затоки, більше 40% робочої сили складається з іноземців. Окрім того, на разі існує цілий ряд механізмів, спрямований на полегшення руху робітників між країнами: на двосторонньому рівні (двосторонні угоди, трудові двосторонні угоди про визнання кваліфікацій); на регіональному рівні (наприклад, режим вільного руху робочої сили) або на глобальному рівні (Генеральна угода про торгівлю послугами (ГАТС)).

Висновки. Міжнародна трудова міграція залишається під значним регулятивним контролем як на національному, так і на міжнародному рівні. На відміну від інших форм міжнародних економічних відносин трудова міграція не пройшла значної лібералізації в доступі на національні ринки праці, що ставить під питання існування справжнього ринку праці, оскільки агрегований попит та пропозиція робочої сили не мають можливості повноцінно взаємодіяти між собою.

Відповідь на питання про існування глобального ринку праці варіюється залежно від проведеного дослідження і того, який саме аспект на світовому ринку праці розглядається: у випадку розгляду з боку пропозиції акцент робиться на світовій пропозиції робочої сили для компаній; з боку попиту увага спрямовується на необхідні навички або деякі товари та послуги (і здатності працівників до їх створення).

На нашу думку, глобальний ринок праці на сьогодні знаходиться у фазі свого становлення, певною мірою співпадаючи з міжнародним ринком праці, який формується завдяки міжнародній трудовій міграції, а часом і будучи відносно незалежним від неї, як це відбувається у випадку з аутсорсинговою діяльністю міжнародних ІТ-компаній. Вагому роль у становленні глобального ринку праці відіграє все більша відкритість національних економік, зростання частки міжнародної торгівлі у ВВП. Чим більше економічні результати визнача-

ються за межами внутрішніх ринків праці, тим більше внутрішні ринки праці будуть функціонувати в глобальному масштабі або в глобальному контексті.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Куцик П.О. Глобальна економіка: принципи становлення, функціонування, регулювання і розвитку: [монографія] / П.О. Куцик, О.І. Ковтун, Г.І. Башнянін. – Львів: ЛКА, 2015.
2. A global labour market [Electronic source]. – Mode of access: <http://emilie-london.over-blog.com/article-a-global-labour-market-71876249.html>.
3. Anghel R.G., Piracha M., Randazzo T. Migrants' Remittances: Channelling Globalization / R.G. Anghel, M. Piracha, T. Randazzo [Electronic source]. – Mode of access: <http://ftp.iza.org/dp9516.pdf>.
4. Annual Report of the Executive Board for the Financial Year Ended April 30, 2000 / International Monetary Fund [Electronic source]. – Mode of access: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/ar/2000/eng/>.
5. Mules R. Global aspects of labour / R. Mules [Electronic source]. – Mode of access: http://www.hsc.csu.edu.au/economics/global_economy/4006/global_labour.htm.
6. Talani L.S., McMahon S. Handbook of the International Political Economy of Migration / L.S. Talani, S. McMahon [Electronic source]. – Mode of access: <https://books.google.com.ua/books?id=0Y9HCgAAQBAJ&pg=PR2&lpg=PR2&dq=Handbook+of+the+International+Political+Economy+of+Migration>.
7. World Migration Report Series 2008 / International Organization for Migration [Electronic source]. – Mode of access: https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_1.pdf.